

Dnes je poměrně těžké narazit na ulici na rozesmátého seniora, smějí se hlavně mladí. V západních zemích je to přítom zcela naopak. Měli bychom se zaměřit už na učitele dětí v mateřské školce. Právě oni ovlivňují budoucí výdělků lidí.

Během své přednášky, kterou začátkem června pořádala společnost Accredio, jste zmínil, že Češi obecně myslí příliš krátce dopředu. Jaká to má podle vás rizika?

Já to přirovnávám k olivovému háji. Tady v České republice chceme všechno hned. Máme všude žluté lány s pohnojenou řepkou olejkou, ale po ní za pár let zůstane zničená půda. Když dnes zasadíte olivový háj, tak z něj pár let nebudete mít vůbec nic, ale za dvacet let již ano. Potom vás bude žít do konce života, a navíc i vaše děti a vnoučata.

Když přemýšlíme jen nad současností a nemyslíme na budoucnost, hrozí, že v dlouhodobém horizontu strašně moc ztratíme. Za dvacet let budeme chudší, méně vzdělání a méně spokojení, než bychom mohli být. Díváme se na současný rok, někdy dokonce jen na to, co je teď hned. Spousta z nás přitom doufá, že tu budeme ještě i za třicet let. Naše štěstí v budoucnu by mělo být stejně důležité jako štěstí dnes. Jsme velmi netrpěliví, a protože se na nás ze všech stran valí spousta informací a věcí k rozhodování, nezvládáme myslet na budoucnost.

O kolik bychom mohli být bohatší, pokud bychom mysleli více dlouhodobě?

Například tím, že rodinné i státní úspory nespravujeme trochu modernějším způsobem, ztratíme šest procent ročně. Kdybychom více investovali do vzdělání, za třicet let můžeme mít jen díky tomu o pětinu vyšší platy a za padesát let mohou být dvojnásobné.

Stejně tak jste zmínil, že pokud nemyslíme na budoucnost, budeme méně spokojení. Můžete to rozvést?

Na ulici potkávám spoustu veselých mladých lidí, ale velmi málo rozesmátých seniorů. Možná je to i tím, že se nedíváme dlouho dopředu. Například průzkum European Social Survey ukazuje, že čím jsme starší, tím jsme méně spokojení. Je to tak ve většině zemí světa, jen v západní Evropě to mají kupodivu jinak. Vztahuje se to například na Německo, extrémním případem je pak Švédsko, kde platí, že čím starší člověk, tím je spokojenější.

Čím to je?

V těchto zemích myslí více na budoucnost – podstatně více investují do vzdělání a do akcií, ve Švédsku nějaké akcie drží skoro každý druhý, u nás to není ani každý desátý. Na akciích můžete lehce prodělat, každý rok se vám to stane asi s třetinovou pravděpodobností, ale po většinu let vyděláte. Proto za deset let vyděláte téměř vždy a za třicet let, když odcházíte do důchodu, máte téměř jistě mnohonásobně víc.

Kdo z nás by v osmdesáti nechtěl do Keni na safari, naši seniori místo toho vybírají, jestli si mohou dovo-

lit druhý jogurt. Samozřejmě štěstí nezávisí jenom na penězích. Naše společnost na seniory ale všeobecně dost zapomíná, nepočítáme s nimi, nevtaňujeme je mezi sebe, důchody považujeme za přítěž, protože se role seniorů bude nás samých týkat až za dlouho. Kolik plánů vlády se týká života seniorů?

FOTO: TEREZA MYNÁŘOVÁ, DENÍK N

Kvůli tomu, že nehledíme dost do budoucna, budeme ekonom a vědec Filip Matějka. Měli bychom investovat

Mysleme víc na Ve stáří budeme

Filip Matějka (39)

Přednáší na pražském institutu CERGE-EI, v minulosti působil na Kalifornské univerzitě v Berkeley, na New York University nebo na Toulouse School of Economics. Vystudoval fyziku na Karlově univerzitě v Praze, doktorát z aplikované matematiky získal na Princetonské univerzitě v USA, kde se zároveň začal věnovat ekonomii. Je držitelem ceny Neuron pro mladé vědce za rok 2016.

Jak se to kromě nespokojenosti důchodců projevuje, že Češi se dívají spíše na současnost než do budoucna?

Myslím si, že je to vidět úplně ve všem. Například učitelé v mateřských školách mají daleko menší plat než já jako učitel na vysoké. Možná vás ale překvapí, že učitelé nejmenších dětí jsou ti nejdůležitější. Je to, jako když zasadíte strom. Když jej dobře nezaléváte na začátku, za deset let to už nedohoníte. Tak daleko dopředu ale skoro nikdo nekouká, pro dobrou práci nás zajímá jenom vysoká škola. Dobrý učitel malého dítěte ale průměrně zvýší jeho budoucí měsíční plat až o desetinu. To může celkem znamenat milion korun navíc jenom díky tomu, že vaše dítě učí milá a motivo-

jednou chudší a méně spokojení, říká více do akcí a častěji zkoušet nové věci.

budoucnost. spokojenější

vaná učitelka, a ne její otrávená kolegyně, která má vedlejší třídu.

To, že politici učitele dlouhodobě ignorují, je stejné jako třeba s reformou penzí. Když už se tomu věnují, tak o tom spíš mluví, než že by něco skutečně dělali. Říkají: „Našli jsme peníze na učitele.“ Ale na podobně klíčové věci přeci musíte mít dlouhodobý plán, ne někde hledat peníze.

Proč je dlouhodobý plán tak důležitý?

Pokud se rozhodujete, jakou vysokou školu jít studovat, tak si nevyberete pedagogickou fakultu kvůli tomu, že „někdo zrovna našel peníze“. Nejde o to, udělat dnes učitelům radost tím, že dostanou jednorázově peníze navíc. Musíme do oboru přilákat ty nejlepší. Takže ideálně by se mělo říct: „Příštích čtyřicet let bu-

dou mít učitelé vyšší platy.“ Například podobně jako soudci, kteří mají plat ze zákona navázaný na výdělky v nekomerční sféře. Podobně by to mohli mít i učitelé.

Stejně tak by mi přišlo obrovsky užitečné, kdyby se jinak využívaly státní firmy. Mohly by sloužit k tomu, že je budeme používat na experimentování.

Můžete uvést nějaký příklad?

Mluvílo se například o kvótách pro ženy na vedoucích pozicích. Když má stát tento společenský zájem, tak proč nezačít v jeho firmách? Nemusíme se patnáct let bavit o tom, jestli je to dobře, nebo ne. Stát by to mohl hned zkusit. Diskriminace žen je tam naopak často větší než v soukromých podnicích. Totéž platí pro částečné úvazky. Stát by mo-

hl být mašina na experimenty, například Česká pošta nebo České dráhy by mohly zkoušet tyto nové věci. Když se osvědčí, soukromníci je rádi dobrovolně okopírují.

Napadá mě ještě kouření v restauracích, které se u nás před dvěma lety plošně zakázalo. Stát mohl zadotovat 500 restaurací, ať to vyzkouší. Viděli bychom, jak to funguje, a další by se to pak od nich třeba samy naučily. Malí podnikatelé by nemuseli riskovat, stát drobný risk lehce unese a celou společnost by to posouvalo úžasně dopředu.

Jaké chyby dělají jednotlivci, pokud jde o to „krátkodobé“ myšlení?

Když bylo mým dětem asi šest let, raději hrály počítačové hry dvacet minut v sobotu než třicet v neděli. Dodatečně viděly, že přišly o polovinu původní hrací doby. Teď už tu chybu nedělají. Spousta lidí, zvláště méně vzdělaných, je ale stále ochotna půjčit si na dvacetiprocentní úrok nebo při krátké půjčce ještě na daleko vyšší. Mít peníze hned je velmi lákavé. Ekonomické experimenty například ukázaly, že lidé si dnes většinou vyberou nezdravý štavnatý biftek s hranolkami před zdravým salátem. Pro příští týden si ale ti samí lidé raději objednájí ten salát. A málo experimentujeme.

V čem?

Já jsem toho vlastně třeba v životě zkusil málo, ale všech těch pár věcí, do kterých jsem se pustil, mi pomohlo. Měl jsem třeba brigádu v poradenské firmě, brigádu v Prazdroji, a za tři roky jsem si díky tomu založil vlastní poradenskou firmu, která pracovala pro Prazdroj. A myslím si, že kdybych těch věcí zkusil pětkrát tolik a pokud by mi každá dala alespoň z poloviny tolik jako ty dvě, bylo by to hodně dobré.

Když pořád zkusíme různé věci, můžeme najít nějakou výhodnější cestu. Myslím si, že hodně málo zkusíme někde pracovat, spousta z nás i příliš dlouho zůstává v jedné práci – platy lidem povětšinou také rostou hlavně při změně zaměstnání.

Jak lze využít experimentování, pokud se chci lépe zajistit na stáří?

Tam se dá experimentovat v tom, že zkusím riskantní věci. Třeba investování do akcií, kde to jeden rok vyjde, ale jindy ne.

Dá se to ale pojistit tím, že člověk investuje do více věcí a nevsadí vše na jednu kartu. Třeba že bude mít dobré vzdělání, dobré vztahy v rodině, něco dá do akcií, část investuje podle toho, jakou chce mít jednu sám spotřebu. Když vím, že v důchodu budu utrácet hlavně za jídlo a energie, tak bych si měl v mládí koupit akcie energetických a potravinářských společností.

STÁT BY MĚL VYUŽÍT, ŽE SI PŮJČUJE ZA NULU

Může být důsledkem toho, že nehlédíme příliš do budoucna, i nárůst zadluženosti? Národní rozpočtová rada například minulý týden upozornila, že během padesáti let vzroste náš veřejný dluh ze současných zhruba 35 procent na 222 procent HDP, což je více než teď třeba v Řecku.

Vlastně si naopak myslím, že by bylo fajn se někdy zadlužit i víc – kdybychom vymysleli, jak toho využít, když si český stát může půjčit téměř za nula procent. Ve chvíli, když dluh vzroste tím, že investujeme, a o to snáz jej budeme v budoucnu splácet, tak to vůbec nevádí. Aktuálně je náš dluh velmi malý, jeho podíl na HDP se dokonce snižuje a tím, že máme vlastní měnu, nám vlastně zas až tolik nehrozí.

Pokud se podíváme na jednotlivce, spousta z nás má hypotéku, kde platíme tři nebo čtyři procenta ročně. Někteří lidé si berou spotřebitelské úvěry, kde se platí úplně bláznivé úroky, třeba patnáct, dvacet procent.

A když jsme na individuální úrovni ochotni si půjčit tolik, tak by možná bylo super, kdyby si stát půjčil za tu nulu a investoval to.

Do čeho by to měla vláda investovat?

Nejjednodušší způsob je už zmíněný rozvoj vzdělávání, ale je potřeba to dělat systematicky a dlouhodobě. Když se podíváte, jaké země prospívají, tak například Švédsko obrovsky investuje do vzdělání.

Relativně k průměrným platům mají naši učitelé o polovinu nižší mzdy než v mnoha vyspělých zemích. Časem, ne hned, ale například za 25 let, je to hodně vidět na životní úrovni. A jsme zpátky u olivovníku. Ten taky přinese plody až za čtvrt století.

Může vláda lidi nějak dotlačit, aby se začali více dívat dopředu? Co může udělat?

O dlouhodobosti by měli všichni politici mluvit daleko víc, u každého návrhu zákona. Stejně tak by pomohlo, kdyby se zvýšila jistota, kam stát směřuje. Když teď přijde nová vláda, většinou zruší vše, co tam dosud bylo. Lidé pak mají mnohem menší motivaci dívat se třicet let dopředu.

Když se něco děje dnes nebo je šance, že se to do půl roku změní, je to pro nás zajímavé. Ale když přijde vizionářský politik, který říká: „Já něco změním tak, abychom se za třicet let měli lépe,“ nikoho z nás nezajímá a on pak ani nemá motivaci něco podobného navrhovat.

Zažil jste v Česku za posledních 25 let nějakého podobného politika?

Václavové Klaus a Havel, ale každý trochu jinak. Transformace z centrálního plánování na tržní hospodářství. Což byla obrovská věc s vizí dopředu, kde to vypadalo, že na začátku nemusí být vše dobré, ale dlouhodobě nám určitě prospěje.

Vstup do Evropské unie nebo NATO je zase ten nejlepší příklad dlouhodobé vize. Komplikované demokracie s volnými trhy často rostou pomaleji než jiné země, které se ovládají lépe. Nejsou sprintery, za desetiletí a staletí ale prospívají daleko lépe. Pomalé demokracie v dlouhodobém horizontu více bohatnou a méně bankrotují a nikdy v nich nebyl hladomor.

TEREZA MYNÁŘOVÁ
redaktorka

Když pořád zkusíme různé věci, můžeme najít nějakou výhodnější cestu. Myslím si, že hodně málo zkusíme někde pracovat, spousta z nás i příliš dlouho zůstává v jedné práci – platy lidem povětšinou rostou hlavně při změně zaměstnání.